

DISZLEXIA, AZ OLVASÁS ZAVARA

Profesor ciclul primar *Kali Hajnal*,
Școala Gimnazială "Nicolae Bălcescu",
Tîrgu Mureș, jud. Mureș

„Az ember számára az ember a természet legmegfoghatatlanabb csodája.”

(Pascal: Gondolatok)

A nemzetközi felmérések statisztikai adatai bizonyítják, hogy a tanulási nehézségekkel küszködő tanulók száma növekedik.

Dr. Meixner Ildikó szerint a 90-es évek végén, a tanulók kb.7-10%-a tanulási nehézségekkel küszködött. Mára valószínűleg ez az arány nőtt.

Minden kutató egyetért abban, hogy a diszlexia és általában a tanulási nehézség oka valamilyen részképességihiányra vezethető vissza.. Abban is egyetértenek, hogy sohasem egyetlen tényező a kiváltó ok, hanem több tényező találkozása. (Gagy Erzsébet: Én már jobban olvasok, 2005, p.9.)

A diszlexia meghatározása:

A diszlexia a legtöbb meghatározás szerint az olvasás (és írás, bár erre külön szavunk van: diszgráfia) zavarát jelenti. A diszlexia (dyslexia) a görög „dys” (mely a hibás funkciót jelöli) és a latin „legere” (olvasni) szó összetételéből származik.

Dr. Meixner Ildikó szerint a diszlexia „viszonyfogalom: diszharmónia a gyerekekkel szembeni jogos elvárások, az olvasás–írás tanítására szánt idő és a gyakorlási mennyiség, valamint az eredmény között.” (Meixner, 1998, p.3).

Kulcsár Mihályné tanulási nehézség néven tárgyalja a diszlexiát. Szerinte „tanulási nehézségről akkor beszélünk, ha a gyerek intellektusához képest alulteljesít, ha a teljesítmény nincs arányban a befektetett munkával”. (Kulcsár, 2000, p.19)

A Pszichológiai szótár (Fröhlich, 1996) szerint: a diszlexia az „olvasás és a helyesírás elsajátításának zavarai. Hasonjelentésű a legaszténia.” (86. old.) A legaszténia, „másképpen diszlexia, írás-olvasászavar. Az olvasás és a helyesírás elsajátításának többé-kevésbé súlyos

károsodása, amely gyakran látásélességi nehézségekkel, fokozott fényérzékenységgel, bal-jobb felcserélődésekkel, számolási nehézségekkel, az időérzékelés, az emlékezet és zenei hangok felismerése kapcsán megnyilvánuló fennakadásokkal és a beszédfejlődés megkésettiséggel társul.” (242. old.) Ebben a meghatározásban sok minden benne van: utal arra, hogy ez a rendellenesség ritkán jelentkezik tisztán a gyermekeknél: általában más nehézség is kapcsolódik hozzá.

Mint fentebb láttuk a „diszlexia” szó mellett a szakirodalomban használják még a „legaszténiát”, az „olvasásgyengeséget”, a „specifikus olvasási nehézséget” és régebben a „szóvaktság” kifejezést is.

Tehát a diszlexia a tanulási zavarok gyakori megjelenési formája, az olvasás terén mutatott megkésett, rendellenes fejlődés.

A diszlexiát kiváltó okok:

Oka lehet a beszédközpont szervi vagy működéses sérülése, mely elsősorban a látási, hallási ingerek felfogásának és azok kapcsolatainak zavarában jelentkezik. A sérülés bekövetkezhet a születés előtt, a szülés alatt vagy után is. Ennek oka lehet az anya terhesség alatti megbetegedése vagy veszélyeztetett terhesség, nehéz, elhúzódó vagy rohamos szülés, illetve szülés után hosszan tartó sárgaság, középfülgyulladás, agyhártyagyulladás.

További oka lehet még az örökletesség is. A genetikusok szerint a baj forrása a 6. kromoszóma rövidebb ágán lehet. (Porkolábné, 2001, p.3.).

“Az örökítés a fiúk esetében még magasabb arányú, így egy diszlexiás apuka 50%-kal, míg az anyuka 25%-kal járulhat hozzá az átörökítéshez.” (Porkolábné, 2001)

Olvasásban, írásban jelentkező tünetek, figyelemfelhívó jelek (Gagyai, Bartók, Bogdán, Demeter, Öllerer, 2005, p. 11-24):

- Különböző betűtévesztések:

A tévesztések lehetnek:

- optikusak - amikor a látási kép alapján téveszt a gyermek: pl.: t=j; t=f; h=n
- akusztikusak - amikor a hallási kép alapján téveszt: pl.: p=b; t=d; s=sz
- a látási - hallási azonosság miatt téveszt: pl.: b=d; m=n
- magánhangzó tévesztések: pl.: ó=ő; u=ü; e=a
- Felesleges betűk, szótagok betoldása, betűk, szótagok kihagyása, szótagcserék: pl.: redő=rendőr; vontat=vonat, friss=fis, firis
- Hibás kombináció: a hosszabb szavakat sokszor az érthetlenségig eltorzítják, pl. lendkerekes=lenkenderes

- A reverzió, a betűk sorrendjének, az olvasás irányának a felcserélése:pl. ól=ló; üt=tü; tál=lát, vizsga=izsag
- Az elővételezés, a szóban előforduló kétféle betűt azonosnak olvas a gyermek: pl. csöre=csere, kézen=kezen, stb.
- A szövegértés zavara:nem tud a gyermek egyszerre figyelni az olvasás technikájára és a szöveg tartalmára, ezért tanulja nehezen az anyanyelvi tárgyakat.
- Az olvasás tempója is nagyon lassú, elmarad az iskolai követelményektől.
- A beszéd területén: a gyermek későn kezd el beszélni, szóalkotási nehézség, szegényes szókinccs;
- Írászavar is társulhat a diszlexiához, írásban jelentkező tünetek:
 - Rossz ceruzafogással, görcsös, rossz vonalvezetéssel, lassan, sok betűtévesztéssel, kihagyással írnak.
 - Legtöbbször az azonos írásmozdulattal kezdődő betűket tévesztik: pl.: l=f; l=b; u=v; a=e
 - Gyakori a szavak egybe- illetve különírása.
 - A hosszú és rövid magánhangzókat, mássalhangzókat nem érzékelik, ezek jelölése számukra nehéz.
 - Gyenge a helyesírásuk és a fogalmazásuk.

További tünetek:

A diszlexiás gyermekeknek általában gyenge a szövegekre való emlékezetük, szegényes a szókinccsük, ügyetlenebbek a szóbeli kifejezésben, fogalmazásban. Nehezen tanulnak verseket, szósortokat, óvodás korukban nem érdekli őket annyira a mese, némelyikük későn kezdett beszélni, esetleg hosszú ideig pösze is volt. Iskolába kerülésük idején a beszéd még nem nyújtott számukra elég biztos alapot arra, hogy ráépítsék az olvasást.

Egyéb tünetek: téri-idői tájékozódás gyengesége, gyenge ritmusérzék, dominancia zavarok, nehezen kialakuló testséma, szerialitásprobléma, fáradékonyság, ügyetlen finommozgások, gyenge rövidtávú memória. (Meixner, 1998).

A viselkedésben jelentkező figyelemfelhívó jelek:

A diszlexiás gyerekek egy részénél a viselkedésükkel is van probléma, kisgyermekesek, játékosak, a figyelmük csapongó, a tanulásban nem kitartóak. Ez már sok gyermeknél megfigyelhető óvodás korban is. Az iskolai kudarcok tovább növelik a nyugtalanságukat, maguk is érzik, hogy gyengébb a teljesítményük, mint ami az intelligenciájukhoz méltó lenne. Egyesek ezt bohóckodással próbálják áthidalni. A tartós kudarcok pedig másodlagosan pszichés problémákat

okoznak a gyermeknél, akinek a viselkedésére még több panasz lesz, s ez tanulási teljesítményét is tovább rontja, s ebből a körből nehezen szabadul.

Ezért fontos a logopédiai terápia mellett - mely az egyes részképességek fejlesztése mellett tanulási technikákra is tanít - a pszichológiai megsegítés is a viselkedési problémák csökkentése érdekében.

A zavarok másik fő okozója, hogy az iskolai tanítás hamarabb kezdődik meg, mint ahogy egy átlagos - még csak nem is későn érő - gyermek látási és hallási fejlődése eléri az olvasáshoz szükséges szintet. Emellett a kézfejcsontozat csupán hétéves korra válik alkalmassá az írómozgás végzésére.

A tanulási zavarok utóbbi két évtizedben tapasztalt járványszerű terjedése mégis mindenek előtt a magyar nyelv írásbeliségéhez nem alkalmazkodó szóképes és gyorsított olvasási módszerek bevezetésével hozható összefüggésbe. (Nagy Ildikó Emese - Magyar Nemzet)

Olvasástanítási módszerek:

A magyar olvasás és írástanítás-tanulás történetében két alapvető módszert különböztethetünk meg. A kiindulás és a cél mindkettő esetében azonos: a kiindulás az élőbeszéd, a cél a hangjelek összeolvasásának a képessége.

A hagyományos - **szintetikus** - módszer a hangok-betűk egységesítésével indít, azaz a betűk felől közelíti meg az olvasást, és csak később kerül sor a szavak összeolvasására. Lényegében ide tartozik a silabizáló, a fonomimikai, az írva olvastató, és a hangoztató módszer, melyek között természetesen vannak különbségek, de a lényeg a betűkből való építkezés.

E módszer előnye, hogy segíti a jó helyesírás kialakulását, és a gyermek bármit képessé válik elolvasni. Hátrányául leggyakrabban azt róják fel, hogy túlságosan hosszadalmas, és hogy nem fordít kellő figyelmet a szöveg értelmezésére.

A másik fő irányzat a **globális**, vagy másképp **szóképes olvasástanítási módszer**.

A szóképes olvasás lényegében azt jelenti, hogy a gyerekeket egész szavak írásképeinek felismerésére, elolvasására tanítja meg, majd később bontja le ezt a betűk szintjére.

Tény, hogy a szóképes olvasásnak is vannak előnyei. Ezek közé tartozik például, hogy a gyerekek meglepő gyorsasággal megtanulnak olvasni, vagy hogy nagy biztonsággal felismerik a különböző szófajokat. Ennek ellenére a szóképes olvasástanítási módszer alkalmazóinak számos hátránnyal is szembe kell nézniük.

Mivel mindkét módszernek vannak előnyei is, hátrányai is, akkor melyik a jobb közülük?

Erre a választ Kazal Kolos, a magyarországi Varázsbetű Fejlesztő Műhely gyógypedagógusa adta meg. Azoknak a gyerekeknek, akiknek nincsenek gondjaik, mindkét módszer megfelel. Azonban a diszlexiás gyerekek számára a szóképes olvasás kifejezetten ártalmas.

És mivel a diszlexia csak az olvasástanulás megkezdését követően derül ki, ezért logikus a következtetés, hogy érdemes a hagyományos - szintetikus - módszert használni, melyet később ki lehet egészíteni a szóképes olvasás megértést segítő elemeivel. (Kazal Kolos)

Az írás-olvasás tanítás nélkülözhetetlen képességei:

Bármilyen legyen is azonban a tanítási módszer, addig senki sem tanítható meg olvasni-írni, amíg nincs birtokában az alábbi képességeknek:

- ✓ fonémahallás képessége – azaz az élőbeszéd hangjainak meghallása, megkülönböztetése, sorrendiségének felismerése
- ✓ hang-betű kapcsolat felismerésének a képessége
- ✓ hang-betű hangsorrá-betűsorrá alakításának képessége, tetszőleges társítás
- ✓ fogalmak betű, ill. hangsorokhoz való kapcsolásának képessége
- ✓ az artikuláció (a beszédhangot létrehozó mozgás) kapcsolása a fonémához (a hanghoz) és a vizuális jelhez (a betűhöz)
- ✓ a jelek megtanulásának, felidézésének képessége
- ✓ az írásmozgás kivitelezésének idegrendszeri háttere, technikai ismerete, képessége

Néhány jó tanács pedagógusoknak:

A tanulási zavarral küzdő gyerekeknél gyakori tünet az erős szorongás. Fontos, hogy a pedagógus csökkentse ezeket olyan szituációk teremtésével, amelyek révén az olvasási gondokkal küzdő diák is az egyéb, normális képességének megfelelően tud teljesíteni (pl. matematika dolgozat esetén a szöveges feladatot olvassa fel hangosan a tanár, esetleg engedje, hogy a diszlexiás gyermek partársa megtehesse ugyanezt).

Ezenkívül az olyan gyakorlati módszerek, mint a játékoság, a változatosság, multiszenzoriális módszerek (vizuális, auditív, kinezteziás anyagok gazdag felhasználása), a nyelv mélyebb megismerése (amely több ismeretet, és ezzel nagyobb önbizalmat ad az egyénnek az olvasáshoz), a tanítás során egyszerre csak rövid anyag közvetítése, változatos szemléltetőanyagok használata, az elegendő idő biztosítása a feladatoknál, nemcsak a diszlexiás, hanem az egészséges gyermekek számára is nagy segítséget jelenthet.

A pedagógusnak törekednie kell arra, hogy a diszlexiás gyermek (se) ne sorozatos kudarcnak és kínszenvedésnek élje meg a tanulást, ne menjen el a kedve az iskolától, ezért az órákat úgy jó befejezni, hogy a gyerekeknek sikerélménye legyen..

BIBLIÓGRÁFIA:

1. **A diszlexiáról és egyéb tanulási zavarokról szülőknek**, A Dyslexiás Gyermekekért Baranyában Egyesület kiadványa, Pécs, 2004
2. Gagy Erzsébet, Bartók Éva, Bogdán Ágnes, Demeter Éva, Öllerer Gabriella: **Én már jobban olvasok!** Terápiás kézikönyv a diszlexia és egyéb tanulási zavarok kezelésére, Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely, 2005, pag. 9-24
3. **Gyógypedagógiai alapismeretek** szerk. Illyés Sándor, ELTE BGGyF, Budapest, 2000
4. Kazal Kolos: Varázsbetű, <http://varazsbetu.hu/beszelgessunk/10otletolvasasfejleszteshez/> [15.07.2012]
<http://varazsbetu.hu/beszelgessunk/multiszenzorostanitas/index.php> [03.08.2012.]
5. Kulcsár Mihályné: **A tanulás öröm is lehet**, Bicske, 2000, pag.15-19
6. **Logopédia**, szerk.: Salné Lengyel Mária, Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2004.
7. Meixner Ildikó: **A diszlexia prevenció, redukáció módszere**, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest, 1998, pag 3
8. Porkolábné Balogh Katalin: **Tanulási készségek diagnosztikája és fejlesztése**, Egyetemi előadások pszichológushallgatóknak, ELTE BTK, Budapest 2001, pag. 3-5
9. Ranschburg Jenő: **Pszichológiai rendellenességek gyermekkorban**. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998
10. W. D. Fröhlich: **Pszichológiai szótár**, Springer Hungarica Kiadó Kft., Budapest, 1996, pag. 86, 242